

Ute på byggeplass, på vei inn i en ny tid.

Kartlegging av situasjonen på byggeplasser i Oslo og Akershus etter forbudet mot bruk av bemanningsforetak høsten 2023.

DE FACTO-RAPPORT 2/2023

UTE PÅ BYGGEPLASS, PÅ VEI INN I EN NY TID.

Kartlegging av situasjonen på byggeplasser i Oslo og Akershus etter forbudet mot bruk av bemanningsforetak høsten 2023.

De Factos rapport 'Ute på byggeplass, på vei inn i en ny tid' er skrevet av Idar Helle og publisert i oktober 2023 med støtte fra Bygningsarbeidernes fagforening i Oslo, Tømrer- og byggfagforeningen i Oslo, Elektromontørenes fagforening i Oslo og Heismontørenes fagforening.

Trykk: Oslo Kongressenters avdeling for trykk og kopitjenester

Layout: Sinklar AS

Forsidefoto: Ole Mjelstad

SAMMENFATNING

Byggfagforeningene i Oslo-området har kartlagt bruken av innleie på byggeplasser i Oslo-regionen annenhvert år siden 2011. Rapportene fra byggenæringen i Oslo-området i 2011 og 2015 var i sin tid med på å endre oppfatningen i politiske kretser om at innleie var av ubetydelig omfang, til å erkjenne at dette var i ferd med å bli et reelt samfunnsproblem i viktige deler av arbeidslivet. Landsmøtet i Fellesforbundet i 2011 krevde – mot én stemme – bruk av veto mot EUs vikarbyrådirektiv gjennom EØS-avtalen.

Årets rapport er den sjette i rekka – men den skiller seg klart ut fra de øvrige: Det er den første rapporten som foreligger etter at det midlertidige forbudet mot innleie fra bemanningsforetak ble innført innen byggenæringen i Oslofjord-området våren 2023. Derfor er også vektleggingen i denne rapporten en annen. Framfor søkelyset på prosentandel innleie og ulovlig innleie, som nå framstår som høyst begrenset, viser kartleggingen at det er i ferd med å vokse fram en ny og mer bærekraftig kultur knyttet til bemanning og produksjon ute på byggeplassene.

Kartleggingen fra 39 byggeplasser i Oslo og i Follo i august og september 2023 vitner om en i hovedsak veldig positiv utvikling. Der tidligere rapporter har dokumentert mellom 17 og 38 prosent innleie fra bemanningsforetak, og innleie i elektrobransjen helt oppe i 44 prosent, er dette nå blitt reine unntakstilfeller. «Det er nesten ikke folk fra bemanningsbransjen å se på byggeplassene», konkluderer organisasjonsarbeider Jan-Ole Evensen i Elektromontørenes fagforening (EMF) etter sin kartlegging av tolv byggeplasser i Follo og to i Oslo.

*Forbudet gjelder i Oslo,
Viken og Vestfold, her
markert i rødt.*

Kartleggingen tyder på at det nå samarbeides mer og bedre mellom produksjonsbedriftene i byggenæringen for å dekke mannskapsbehovet på den enkelte byggeplassen. Ofte er en tidligere ser en at anbud blir delt opp i flere entrepriser til to eller flere produksjonsbedrifter, særlig innen tømrerfaget.

Kartleggingen viser også at det er en økende bevissthet og kunnskap om innleiebestemmelsene i byggeledelsen og blant prosjektlederne ute på anleggene. Det er grunn til å sette dette i sammenheng med innstramningene i bruk av innleie og forbud mot bruk av bemanningsforetak lokalt i Oslofjord-området. Dette er i seg sjøl et viktig kvalitativt funn. Det viser at innskjerpingene av lovreguleringen allerede er i ferd med å endre holdningene og kulturen blant arbeidsgiverne og i bransjen når det gjelder bruk av innleie.

Samtidig viser kartleggingen at byggebransjen i hovedstadsregionen slett ikke er blitt 'rein idyll' etter at forbudet mot bemanningsbransjen kom på plass. Fortsatt er det spredte tilfeller av ulovlig innleie med bruk av ansatte i bemanningsforetak på byggeplassene. Mer alvorlig er likevel tilfellene der bedriftsaktører på byggeplassene seiler under 'falskt flagg': Med det menes at tidligere bemanningsforetak har endret bedriftskode i Brønnøysund-registeret og omregistrert seg til produksjonsbedrift i byggenæringen, men uten at foretaket oppfyller de kravspesifikasjonene som stilles til byggefirmaer av ulik grad. Et par eksempler fra byggeplassene Refstad skole og Valle Hovin viser at flere virksomheter i elektrobransjen bevisst omgår regelverket for å drive videre som før som egentlige bemanningsforetak.

Samlet sett dokumenterer kartleggingen fra byggeplassene i Oslo-regionen høsten 2023 at det er blitt tatt viktige steg i retning av et mer seriøst arbeidsliv i byggenæringen med mindre bruk av ulovlig innleie og bruk av bemanningsforetak enn i tilsvarende rapporter i perioden 2011-21. Samtidig er risikoen for tilbakefall til en situasjon med mye og ulovlig innleie i en næring som nå er på vei inn i konjunkturedgang absolutt til stede. Videreføringen av forbudet mot bruk av bemanningsforetak og tett regulering i bruk av innleie vil være viktige forutsetninger for å opprettholde den positive utviklingen som kartleggingen i 2023 har vist.

Å KJENNE SIN EGEN HISTORIE: HOVEDFUNN I RAPPORTENE OM INNLEIE, LØSARBEID OG BEMANNINGSBRANSJEN PÅ BYGGEPLASSENE FRA 2011 OG FRAMOVER.

Hvordan har utviklingen vært i byggenæringen i Oslo-området over tid? I denne oversikten går vi tilbake og ser på de tidligere rapportene om innleie og løsarbeid i tidsperioden 2011-21.

2021:

Forrige rapport fra byggfagforeningene kom midt under korona-pandemien i 2021 og var forfattet av Torgny Hasås, til daglig journalist i LO Media. På grunn av pandemien lot det seg ikke gjøre å gjennomføre en tilsvarende byggeplassundersøkelse som ble gjort i 2015, 2017 og 2019.

Rapporten slo likevel fast at bemanningsbransjen har bitt seg fast som en stor og permanent del av byggenæringen i hovedstadsområdet. Gjentatte forsøk på å regulere og begrense bemanningsbransjen har blitt møtt med lovbrudd uten konsekvenser for bemanningsbransjen og de som bruker dem. Mange bedrifter tok ikke hensyn til at loven ble endret i juli 2019, slik at bedriften må være tilsluttet en landsomfattende tariffavtale for å leie inn lovlig.

Arbeidstilsynets tilsyn og byggeplassbesøk fra fagforeningene bekreftet utstrakt og systematisk bruk av innleie. Tilsynet pekte på at det er vanskelig å avgjøre om innleie er et midlertidig behov eller om det er et permanent behov. Det vil si om innleien er lovlig eller ikke. Arbeidstilsynets utvidede myndighet til å kontrollere innleie, ved å gis kompetanse til å utstede overtredelsesgebyr ved ulovlig innleie fra og med juli 2020, så ikke ut til å ha hatt effekt.

Det var likevel en tendens til at byggeplasser hvor Oslo-modellen gjaldt hadde vesentlig mindre ulovlig innleie enn der det var private utbyggere som regjerte på byggeplassene. I noen tilfeller blir innleie erstattet av mer eller mindre lovlige underentrepriser.

Hovedkravet fra fagforeningene innen bygg- og elektro fag i Oslo var et forbud mot bruk av bemanningsbransjen. Forbudet bør begynne med byggebransjen og aller først med byggeplassene i Oslo, Viken og Vestfold.

La oss så gå tilbake og se på den første kortrapporten som De Facto utarbeidet om innleie i byggenæringen.

2011:

Dette første kartleggingsnotatet fra De Facto tok utgangspunkt i at både myndigheter og fagbevegelse over tid har vært enige om at faste ansettelser skal være hovedregelen i norsk arbeidsliv. Det er av den grunn arbeidsmiljøloven inneholder bestemmelser som begrenser adgangen til å bruke midlertidig og innleid arbeidskraft. I denne kartleggingen blir det dokumentert at dette grunnprinsippet nå undergraves av en innleieboom i byggenæringen i Oslo og Akershus.

I bedrifter med tariffavtaler kunne det inngås avtale med de tillitsvalgte om innleie, uavhengig av begrensningene i arbeidsmiljøloven. Ofte ble de tillitsvalgte stilt under sterkt press fra ledelsen, som gjerne viste til korte frister og mange oppdrag. Den økte bruken av underentreprenører førte til at mye arbeid havnet i bedrifter uten fagforeninger og tariffavtaler. I disse tilfellene var innleie fra bemannings-selskaper ulovlig. Kontroller i forhold til slike lovbrudd var fullstendig fraværende.

I nedgangsårene 2008-09 ble det gjennomført bemanningsreduksjoner i fire av de store entreprenørselskapene. To valgte å holde bemanningen uendret. Men felles for alle de seks store entreprenørene var at ingen av dem ansatte flere fagarbeidere i faste stillinger i takt med aktivitetsveksten som fulgte. All aktivitetsvekst ble dekket opp ved hjelp av innleie fra bemanningsselskaper og utsetting til underleverandører, som også leide inn fra bemanningsforetakene. Høsten 2011 var det nærmere 30 prosent færre fast ansatte i entreprenørbedriftene enn i 2007.

Undersøkelsen til De Facto tydet på at utleie av arbeidskraft fra de åtte-ti største bemanningsforetakene til byggebransjen i Oslo og Akershus var doblet siden bunnåret 2009. Høsten 2011 sysselsatte de seks største bemanningsselskapene dobbelt så mange bygningsarbeidere som de seks største entreprenørselskapene i Oslo og Akershus.

Kartleggingen i 2011 var tidlig ute med å advare mot rekrutteringsproblemer som byggenæringen ville møte i løpet av det neste tiåret: Byggenæringens anslag mente det var behov for om lag 8500 nye fagarbeidere hvert år i årene framover. Etter finanskrisa hadde imidlertid antallet lærlingeplasser falt kraftig, og i årene 2009-11 var det kun blitt tatt opp rundt 4500 lærlinger i året. Når det ikke var flere faste stillinger i omløp, og rekrutteringen via lærlingsystemet kun dekket halvparten av behovet, var det ifølge kartleggingsnotatet til De Facto kun et tidsspørsmål før de norske byggfagmiljøene ville gå i oppløsning. De kortsiktige løsningene, med å leie inn stadig mer utenlandsk arbeidskraft via bemanningsselskapene, tappet bransjen for kompetanse og gjorde den mer sårbar.

Notatet slo fast at norske myndigheter, fagbevegelse og arbeidsgivere har et felles ansvar for å sikre rekruttering og faste ansettelser av fagarbeidere i byggebransjen. Utdanningssystemet må legges om slik at det fungerer for praksisorientert ungdom. Bedriftene må forplikte seg til å ta inn flere lærlinger. Innleide må erstattes av fast ansatte. De tillitsvalgte må bruke avtaleverket til å presse fram en mer offensiv ansettelsespraksis i bedriftene kontrollen med at lovverket følges må intensiveres.

2015:

Dette året kom det ny rapport om byggenæringen i Oslo-regionen, 'Fra sosial dumping til sammenbrudd?' (Manifestrapport 4/2015).

Hovedfunnet her var at nå hadde de seks største bemanningsforetakene over seks ganger så mange bygningsarbeidere disponible som de seks tradisjonelt største entreprenørene. Antallet fast ansatte fagarbeidere hos 'de seks store' entreprenørene i hovedstadsområdet var mer enn halvert, fra 1100 i 2007 til 500 i 2015.

Rapporten hevdet at fast ansatte ble fortrent av arbeidere som kan sendes vekk på en times varsel. Arbeidsstokken som ble leid inn via bemanningsbransjen besto nesten utelukkende av utenlandske statsborgere. En kartlegging av 63 byggeplasser i Oslo-regionen avdekket at andelen av innleie i noen av byggefirmaene lå på rundt 50 prosent av arbeidsstokken. Mye av denne innleien var å regne som ulovlig, fordi innleie kun skulle skje etter skriftlig avtale med tillitsvalgte.

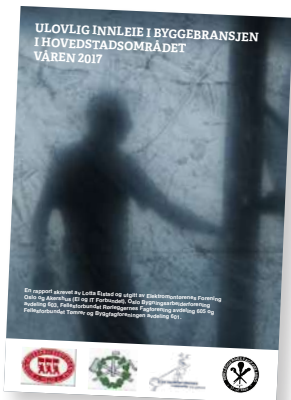
Etter at andelen innleide falt bratt i 2013, i forbindelse med lovfestingen av 'likebehandlingsprinsippet', var bruken av innleie økt igjen fram til 2015. Ved de undersøkte byggeplassene var andelen ansatt hos underentreprenør 45 prosent i 2015, mot 21 ved 36 undersøkte byggeplasser i 2011. Dels var dette seriøse bedrifter, dels var det bedrifter som gir sine østeuropeiske ansatte like lite jobbsikkerhet som dem som var utleid fra bemanningsforetak.

Konsekvensene av endringene innen østnorsk byggebransje så ut til å bli bortfall av retten til fast ansettelse, lavere produktivitet og kvalitet, dårligere lønns- og arbeidsvilkår, langt færre lærlinger og alvorlig svikt i rekrutteringen til byggfagene. «De sager over greina de sitter på», uttalte en fagforeningsleder om bedriftene som satset på kortsiktige kostnadsutt gjennom midlertidig innleie. Når de fast ansatte fagarbeiderne forsvinner ut av bransjen, kan den tradisjonsrike byggenæringen i Norge være på vei fra sosial dumping til sammenbrudd.

2017:

Dette året kom rapporten 'Ulovlig innleie i byggebransjen i hovedstadsområdet våren 2017', forfattet av Lotta Elstad. Rapporten avdekket at bruken av innleie på byggeplassene til de tariffbundne hovedentreprenørene var fordoblet fra 17 prosent i 2013 til 35 prosent i 2017. Tett oppunder fire av ti arbeidstakere på byggeplassene i Oslo-regionen var innleide. Mange av foretakene var ikke registrerte medlemmer i NHO. Dette innebar at økningen var større enn det NHOs statistikker viste.

91 prosent av all innleie skjedde fra bemanningsforetakene. Av all registrert innleie fra bemanningsforetak var 85 prosent ulovlig. Utover bemanningsforetakene var det i årene 2015-17 dukket opp store underentreprenører der østeuropeiske arbeidstakere dominerte. Selv om disse var ordinære bedrifter, delte de mange trekk med bemanningsforetakene, som manglende lønn mellomopdrag, oppsigelsesvern, overtidsbetaling, samt brudd på arbeidstidsbestemmelser.

Konsekvensene for byggenæringen kunne bli som tidligere beskrevet; forverrede arbeidsvilkår i bransjen, mindre rekruttering til yrkesfag, samt lavere produktivitet og kvalitet.

2019:

'Slutt med mobilen i handa?' av Ellen Engelstad var den fjerde rapporten om egenbemanning, underentreprise og innleie i byggenæringen i Oslo og Akershus. Innleie på byggeplassene i Oslo-regionen lå dette året på 35 prosent. Dette var en liten nedgang fra 2017, da tallet var 38 prosent, men fortsatt en fordobling fra 2015, da tallet var 17 prosent. 80 prosent av all innleie skjedde fra bemanningsforetak. 80 prosent av all innleie fra bemanningsforetak som var registrert i rapporten var ulovlig. Antall ansatte i bemanningsforetak var nær doblet fra 13.933 i 2017 til 22.182 ansatte i 2019. Antall lønnstakere i byggenæringen på korttidsopphold i Norge hadde også økt drastisk.

Til tross for innstramningene i arbeidsmiljøloven, som gjaldt fra 1. januar 2019, registrerte rapporten kun liten nedgang i bruk av innleie, og også ulovlig innleie. Heller ikke byggeprosjekter under Oslomodellen tok tilstrekkelig hensyn til lovendringene fra samme år, som slo fast at kun bedrifter som har tariffavtale med LO kunne drive med innleie.

HVA HAR SKJEDD MED BYGGEBRANSJEN I OSLO-OMRÅDET DE SISTE 15 ÅRA?

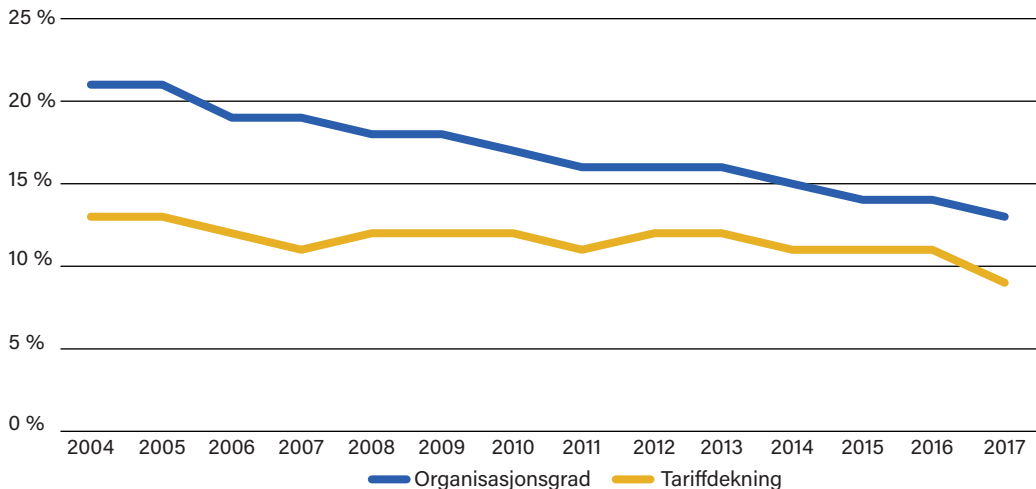
Selskap	2007	2011	2015	2017	2019	2023
Veidekke	170	175	203	215	302	315
Skanska	170	165	150	140	197	190
Betonmasst Bolig (Selvaag)	270	167	115	120	125	104
AF-Byggfornyelse/Bygg Oslo	208	113	90	67	75	78
NCC	165	93	58	46	60	36
Peab	120	92	37	33	36	46
Samlet 'de seks store'	1103	805	653	621	795	769
Hent	25	5	5		150	270
JM Oslo omegn						131
Totalt						1170

Tabell 1. Antallet ansatte tømrere og betongarbeidere i de store entreprenørbedriftene i Oslo-området 2007-23.

Tabellen viser utviklingen i antall ansatte tømrere og betongarbeidere i de største entreprenørbedriftene i Oslo-området fra 2007 til i dag. Til sammenlikning var det hele 1300 ansatte i Selvaag bygg i starten på 1980-tallet, Fagbygg (i dag Peab) om lag 500 ansatte, Skanska 500 og AF 400 ansatte. På den tida hadde de store entreprenørene også mange ufaglærte bygningsarbeidere ansatt. Disse forsvant i stort omfang over til bemanningsbransjen med liberaliseringen av regelverket i år 2000 og etter østutvidelsen i EU i 2004.

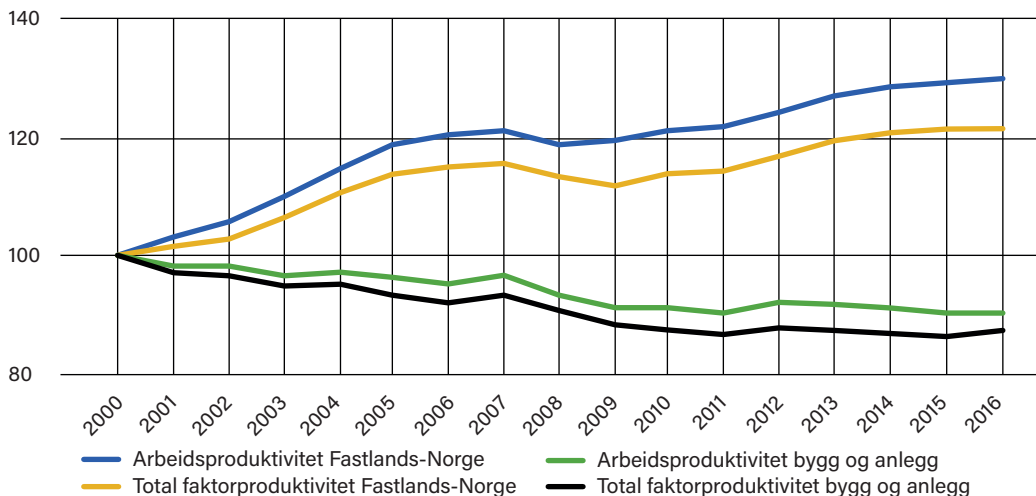
Byggeplassene i Oslo og omegn har lenge vært dominert av østeuropeiske bygningsarbeidere. Etter hvert har en god del av dem valgt å bosette seg i Norge med familie. For fagbevegelsen er det langt enklere å organisere arbeidere som har bosatt seg her enn dem som jevnlig pendler inn og ut av landet. Aller vanskeligst har det vist seg å organisere arbeidere i bemanningsbransjen. Det skyldes delvis at arbeiderne har vært redd for å falle i unåde hos arbeidsgiver og miste nye oppdrag om de organiserer seg. Det skyldes også at bemanningsselskapet er bekymret for å miste oppdrag om de ansatte organiserer seg, krever tariffavtale og kan svekke selskapets posisjon i konkurranse med andre selskaper uten fagorganisering og tariffavtale. I en undersøkelse fra Samfunnsøkonomisk analyse i 2018 viste det seg at andelen fagorganiserte i byggebransjen i Oslo-området var kommet ned under 10

prosent. Det er på nivå med organisasjonsgraden i de landene i den vestlige verden der den er aller lavest, som i USA og i Frankrike. Til sammenlikning regner en med at om lag 35 prosent av bygningsarbeiderne i Oslo-området var fagorganiserte fram til slutten av 1990-tallet.

Figur 1. Utvikling i organisasjonsgrad og tariffdekning i Fellesforbundet Oslo og Akershus blant håndverkere og prosess- og maskinoperatører i industri, bygg og anlegg 2004-17..

Flere rapporter påviser at produktiviteten har sunket drastisk i norsk byggenæring de to siste tiårene etter år 2000.

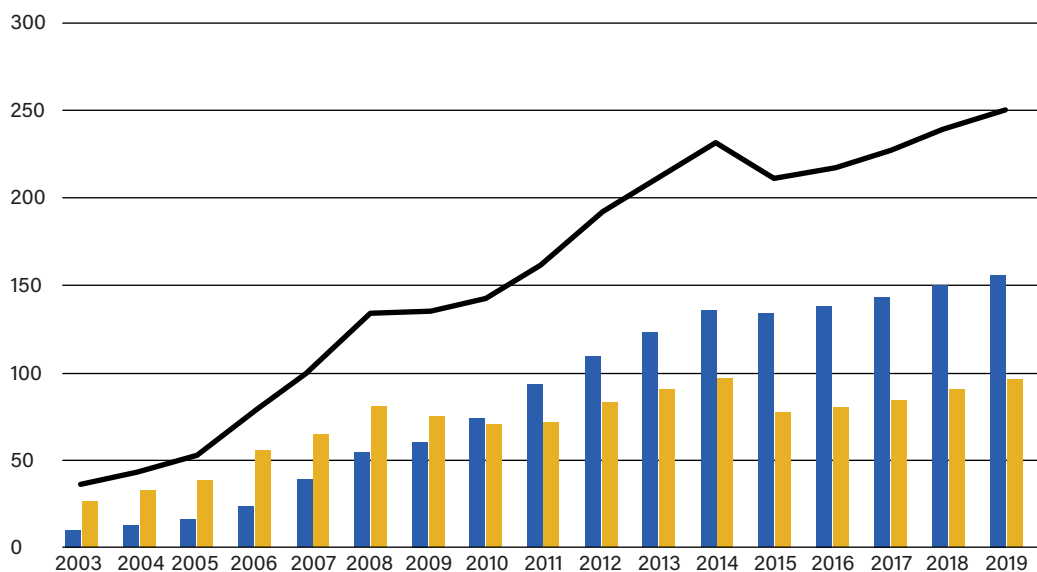
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 2. Produktivitet. Indeks. 2000 = 100

Hos de store entreprenørene ser det ut til å ha vært to vidt forskjellige grunnsyn innad. Det ene har vært å basere seg mest mulig på innleie av arbeidskraft, helst billigst mulig. Dette synes har hatt gjennomslag hos myndighetenes politikk. Etter 2000 har yrkesutdanninga på videregående skole blitt nedprioritert, særlig i Oslo-regionen, med færre lærlingplasser til håndverksfag som malere, murere, betongarbeidere, tømrere og til dels også rørleggere.

Etter 2004 eksploderte arbeidsinnvandringen fra Øst-Europa med et totalantall opp mot 200.000 i årene 2004-2007. De fleste av dem fikk 'ansettelse' som løsarbeidere i bemanningsforetak. På dette viset ble rekruttering av håndverkere i Oslo og det sentrale østlandsområdet løst gjennom arbeidsinnvandring fra østeuropeiske fjernpendlere. Behovet for å utdanne og rekruttere håndverkere og fagarbeidere i Norge har dermed blitt mindre, slik tabellen viser. De siste årene har dette snudd, og politikerne har igjen blitt mer opptatt av å satse på yrkesfag. Krav til antall lærlinger i Statsbygg og inn Oslo-modellen har bidratt til dette, likeså et positivt tiltak som 'Skole på byggeplass'.¹

Samtidig som innleie-modellen har bredt om seg, har en del av bedriftene i byggenæringen hele tida holdt fast på å satse på egne fagfolk og slik opprettholde produktiviteten i næringen. Fagforeningene innen bygg og Fellesforbundet har vært alliert med de kreftene innad i byggenæringen som vil satse på fag, fagutdanning og lærlinger. Dette er helt nødvendig for å unngå at Norge skal bli et 'Kuwait light'.

Figur 3. Antall bosatte arbeidsinnvandrere og ikke-bosatte. Antall i 1000

1. Veidekke.no, 'Skole på byggeplass'. Sett 02.10.23.

FUNN OG ERFARINGER FRA KARTLEGGING PÅ 39 BYGGEPLASSER I OSLO-REGIONEN AUGUST-SEPTEMBER 2023.

Innskjerpingene i lovverket trådte i kraft for fullt fra 1. juli 2023. Hovedinntrykket i kartleggingen fra byggeplassene er at byggeledelsen de fleste steder er positive til de nye reglene om forbud mot innleie fra bemanningsforetak. Inntrykket er at byggeledelsen lokalt nå er fullt klar over at det er forbud mot bruk av bemanningsforetak. Vi tar med noen konkrete eksempler i bransjen her.

Hent har i mange år vært en stor entreprenør i Trøndelag. Bedriften bygde seg opp i Oslo etter 2005 som oppdragstaker for Oslo kommune. Hent baserte seg på mye innleie og utsetting av arbeid, og hadde bare 25 ansatte i Oslo i 2007. I løpet av de siste årene har Hent endret strategi og satset fullt på egne ansatte og lærlinger. Bygningsarbeidere fra bemanningsforetakene ansettes nå i Hent, der opptil 270 er blitt ansatt de siste årene. En meget gledelig utvikling, sett fra fagbevegelsens og byggfagforeningenes ståsted.

Tilsvarende har Skanska også i lengre tid tatt stilling til å satse på egne fagarbeidere, og ansatt over 50 håndverkere siden 2022.

Foto: Astrid Westvang / CC BY-NC-ND 2.0 DEED

Kartleggingen av 39 byggeplasser i Oslo-området viser at en rekke entreprenører og bedrifter i byggenæringen har hentet håndverkere fra bemanningsbransjen og tilbudt dem fast ansettelse etter 1. juli i år. Dette gjelder foruten Hent og Skanska blant annet NCC, Veidekke og JM. Hovedinntrykket er at byggelederne nå er fullt klar over forbudet mot bruk av bemanningsforetak, og at dette nå blir respektert. Mange byggeledere gir uttrykk for at de er positive til at bemanningsbransjen nå er borte. Det har vært registrert svært få klager på forbudet blant byggelederne.

Samtidig viser kartleggingen at det fortsatt er spor av ulovlig innleie, blant annet ved at bedrifter uten tariffavtale leier inn arbeidskraft fra bemanningsforetak. Det er også registrert omgåelser av regelverket, ved at bemanningsforetak omregistrerer seg i Brønnøysund-registrene og endrer bedriftskode fra utleie av arbeidskraft til produksjonsbedrifter innen bygg og anlegg.

I rørleggerbedrifter som tidligere har basert seg på mye innleie av arbeidskraft, har det vært en del misnøye med innstramningene i regelverket. Store bedrifter som HR Rør og CM Mathiessen er blant dem som har ansatt mange nye rørleggere de siste månedene:

Etter 1. juli har HR Rør ansatt 55 rørleggere og startet en prosess med å omorganisere bedriften etter de nye reglene.

- CM Mathiessen tilbød innleide rørleggere midlertidig ansettelse hos seg sommeren 2023. I høst har en del av dem med bakgrunn fra Clockwork sluttet. CM Mathiessen påstår at bedriften har ansatt om lag 30 rørleggere fast og også doblet antall lærlinger etter de nye reglene.
- Hele rørbransjen diskuterer nå om hvordan de skal øke innleie mellom produksjonsbedrifter. Organisasjonsarbeider Boye Ullmann i Bygningsarbeidernes fagforening har hatt kontakt med Jens Løvås i Rørentreprenørene i Oslo. Hver uke sender rørentreprenørene ut info til medlemsbedriftene sine om behov for inn- og utleie av rørleggere mellom produksjonsbedrifter.

Det er problemer med brakke og husvære for bygningsarbeidere som jevnlig pendler fra Øst-Europa. Tidligere har bemanningsforetak skaffet husvære av ulik kvalitet, mens entreprenører og ordinære byggefirmaer over tid har faset ut disponeringen av egne brakker å bo i for alle pendlere.

BYGGEPLASSEN I REGJERINGSKVARTALET

Kartleggingen viser tilfredsstillende forhold ved den svære byggeplassen i regjeringskvartalet, der flere av de store entreprenørene som Hent, Veidekke, Skanska og AF er inne på utbyggersiden. LO-koordinator Øyvind Helle har tatt konkrete tiltak overfor Statsbygg og entreprenørene. Dette viser at forbudet mot bemanningsbransjen virker på store byggeplasser. Her er det en rekke eksempler der innleide bygnings- og elektroarbeidere har blitt fast ansatt.

- Fra Kranfører AS til Hent AS.
- Fra Barona AS til Lefdal Installasjon AS.
- Fra North Personell AS til Lefdal Installasjon AS.
- Fra Manpower AS til Utleiecompagniet AS.
- Fra Enterni AS til Hent AS.

Dette er et typisk stort utbyggingsprosjekt. I oversikten under skiller vi ikke byggeledere og timelønnete.

TØMMER OG BETONG:

- Veidekke 58
- Hent 138
- Skanska 62
- AF 38
- Armeringsservice 11
- Byggservice 35
- Ringsaker gips 9

RØR:

- Assemblin 23
- GK 14
- Bravida 27
- Manglerud Rør 17

ELEKTRO:

- Lefdal 38
- Lysteknikk 26

OPPSUMMERING KVANTITATIVE FUNN

Organisasjonsarbeiderne Jan-Ole Evensen (EMF) og Boye Ullmann (Bygningsarbeidernes fagforening) har utført kartleggingen som ligger til grunn for denne rapporten. Fra de fleste byggeplassene er det mottatt mannskapslister som underbygger funnene i rapporten.

Kvantitative funn fra kartlegging av 39 byggeplasser i Oslo-området og Follo-regionen høsten 2023:

- Av 39 kartlagte byggeplasser anslås 18 å være helt friskmeldt fra bruk av ulovlig innleie og bruk av bemanningsforetak.
- Ved seks byggeplasser ble det opplyst at det var 40 arbeidere fra bemanningsforetak som nå var ansatt i ordinære byggefirmaer.
- Ved fire byggeplasser leide Assemblin inn fra Assemblin Ressurs. Anslagsvis 15 innleide arbeidstakere, hovedsakelig uorganiserte. Byggfagforeningene anser dette som brudd på regelverket. Bygningsarbeidernes fagforening har vært i dialog med Assemblin, HR Rør og CM Mathiessen for å fremme ansettelse av rørleggere fra bemanningsbransjen.
- Entreprenøren Skanska hadde tatt inn flere lærlinger og ansatt flere ansatte i egen bedrift. Samtidig hadde Skanska satt bort arbeid innen betong- og tømmerfag til Marbre Eiendom. På byggeplassen til Skanska på Fornebu var det usikkerhet om dette gjaldt som entrepriseoppdrag eller egentlig var tale om innleie.
- Ved byggeplassen Refstad skole var det registrert innleie til elektroarbeid fra Barona, som fortsatt anses som bemanningsforetak av Elektromontørens fagforening i Oslo og Akershus. Samtidig har byggefirmaet WK tatt inn syv lærlinger og ansatt 15 nye på betong- og tømmerfag grunnet forpliktelsene knyttet til Oslo-modellen.
- Det ble registrert det som mest trolig er ulovlig innleie i syv tilfeller ved to byggeplasser der ØM Fjell hadde virksomhet.

Konklusjonen er at det er 21 byggeplasser som ikke er friskmeldt og der det er tale om brudd på lov- og regelverk. Av disse er det tale om mindre alvorlige forhold i fem av tilfellene, fem er standard brudd på regelverket, mens det i åtte tilfeller er tale om alvorlige brudd på regelverket.

UNIONEN FAGFORENING SIN KARTLEGGING AV BYGGENÆRINGEN I BERGEN ETTER 1. JULI 2023.

Også Unionen fagforening i Fellesforbundet i Bergen har kartlagt utviklingen i byggenæringen ved å besøke mer enn 50 arbeidsplasser sommeren og høsten 2023. Jorge Dahl i Unionen skriver dette om nye utviklingstrekk fra forrige undersøkelse i fjor:

Foto: Christopher / CC BY-NC 2.0 DEED

«Det er betydelig mindre aktivitet i bransjen. Noe som har resultert i mindre innleie fra bemanningsbransjen og mer innleie fra produksjonsbedrifter (innleie fra produksjonsbedrifter har vi ikke registrert).

Tross en vesentlig endring i reglene, at det ikke lenger er mulig å leie inn ved midlertidig arbeid, er det bare marginal bedring i overholdelse av reglene. Vi fant to lovlige innleieprotokoller i 22 og tilsvarende i 23.

Heller ikke offentlige byggherrer sjekker at det foreligger en skriftlig avtale om innleie. Kun et offentlig prosjekt hadde en protokoll å vise til, og det var en generell blankfullmakt som ga en åpen tillatelse for hele året.

Kunnskapen hos byggeledelsen eller representanter for entreprenører eller underentreprenører hadde heller ikke økt nevneverdig. Og det til tross for at det har vært mye på dagsorden i media, og at arbeidsgiversiden har hatt sterke meninger om hvor vanskelig tilværelsen skal bli i bransjen når det blir vanskeligere å leie inn». ²

2. Unionen fagforening i Fellesforbundet: Oppsummering kartlegging byggenæringen i Bergen, epost 02.10.23.

MISVISENDE TALL BASERT PÅ POWERPOINT FRA FAFO

Med utgangspunkt i en powerpoint-presentasjon fra forskningsstiftelsen Fafo under Arendalsuka i august i år, publiserte Frifagbevegelse.no (29.09.23) en artikkel med klart negativt fokus på virkningene av bemanningsbransjeforbudet og innstramningene omkring innleie i byggenæringen: «Forbudet skal gi flere fast jobb. Så langt har det ikke gått Aps vei». Artikkelen slår blant annet fast at kun to av ti bedrifter vil ansette flere i faste jobber etter endringene i regelverket våren og sommeren 2023. Like over 30 prosent av bedriftene i byggenæringen anslår også at de vil «ta færre oppdrag» som følge av begrensninger i mulighetene for innleie av arbeidskraft.³

Ettersom vurderingene i Fafo-undersøkelsen og artikkelen i Fri Fagbevegelse i liten grad samsvarer med kartleggingen fra byggeplassene i denne rapporten, er det grunn til å se nærmere på funnene til Fafo. Det er på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet og i samarbeid med Samfunnsøkonomisk analyse at Fafo har fått i oppgave å undersøke konsekvensene av regelendringene om innleie. Utvalget i undersøkelsen er medlemsbedriftene i Byggenæringens landsforening (BNL) i NHO, Bygghåndverk Norge og Nelfo. *Undersøkelsen ble gjort som forventningsintervjuer av typen 'hva vil du gjøre?' i løpet av vinteren og våren 2023, altså før innstramningene i regelverket hadde fått konkrete følger ute på byggeplassene.*

Til sammenlikning er kartleggingen fra de 39 byggeplassene i Oslo og Follo foretatt i august-september i år, etter at det nye regelverket er trådt i kraft. Som vi har sett viser denne kartleggingen et utviklingsbilde som er vesentlig mer positivt enn det artikkelen til Fri Fagbevegelse og powerpoint'en til Fafo kan gi inntrykk av: Bemanningsbransjen er så godt som borte fra byggeplassene i Oslo-regionen, og til tross for stillstand i byggingen av nye boliger har godt synlige virksomheter i byggenæringen som Hent, Skanska, Veidekke og JM har allerede oppbemannet betydelig utover sommeren og høsten 2023.

Problemet her er ikke først og fremst presentasjonen til Fafo fra Arendalsuka i seg sjøl, den er kun et foreløpig inntak til 'pågående forskning'. Det er snarere hvordan journalist og redaksjon i Fri Fagbevegelse velger å framstille powerpoint'en som en reell situasjonsbeskrivelse høsten 2023 som er direkte misvisende. Å bruke forventningsintervjuer fra vinteren og våren 2023 som utgangspunkt for å bringe inn synspunkter på situasjonen i byggenæringen høsten 2023, etter at regelendringene faktisk har trådt i kraft, er verken god forskningsmetode eller holdbar journalistikk.

3. Fafo (2023). 'Begrensninger på innleie av arbeidskraft'. Presentasjon Arendalsuka 2023, lysark 9.

STRIDEN MED ESA OM INNSTRAMMING I BRUK AV INNLEIE.

Ap/Sp-regjeringen har holdt fanen høyt overfor EØS-regelverket og kontrollorganet ESA for å å forsvare innstrammingsene i lovverket. I et svarbrev til ESA tidlig i mai fastholdt arbeidsdepartementet nødvendigheten av strengere regler for bruk av innleid arbeidskraft og særlig fra bemanningsbransjen.

Ap/Sp-regjeringen understreker at de nye innleiereglene er knyttet til en politisk motivasjon om å ivareta «helt sentrale aspekter» ved norsk arbeidsliv. Faste og direkte ansettelser hos den egentlige oppdragsgiveren, framfor midlertidighet og bruk av bemanningsforetak, er en nøkkelfaktor i denne sammenheng, slår departementet fast. Det argumenteres også for at lovgivning og rettspraksis i EU gir vide muligheter for bruk av juridisk skjønn innenfor rammen av EØS-avtalen. Det er gode grunner til å anta at ESA på sin side vil bestride dette, og det er heller ikke usannsynlig at det vil ta lang tid å få spørsmålet avklart. Uansett så er svarbrevet fra departementet et tydelig signal om at regjeringen i denne saken er villig til å tre inn og prøve ut det berømmelige handlingsrommet i EØS-avtalen for å finne løsninger som er til gunst for norske arbeidstakere og norsk arbeidsliv. Ap/Sp-regjeringen fortjener honnør for dette.

Foto: EU-parlamentet / CC

FORSVARSKAMP FOR Å BEGRENSE BRUK AV INNLEIE OG BEMANNINGSFORETAK

En sterk forsvarsstilling er mye verdt når fagbevegelsen nå skal ut i dobbeltoppgjør mot Brussel og Høyre: Det er ikke så ofte Eidsvolds plass foran Stortinget er full av arbeidsfolk, fagforeningsfaner og håndplakater som vil forsvare og verne om regjeringens og stortingsflertallets politikk. Onsdag 20. september 2023 var en sånn dag. Da stilte fagbevegelsen, med byggfagforeningene i Oslo i spiss, seg bak Stortingets vedtatte innstramminger knyttet til innleie, midlertidighet og bruk av bemanningsforetak.

Hovedtaler foran Stortinget var Jørn Eggum, leder i det største LO-forbundet i privat sektor. «Jeg står her på vegne av Fellesforbundets 160.000 medlemmer i privat sektor. Vi er bygningsarbeidere, servitører, industriarbeidere, bussjåfører og sykkelbud – og mye annet. Vi holder dette landet i gang.

Vi vil ikke være løsarbeidere og kasteballer ut og inn av bedrifter. Vårt arbeidsliv skal ikke forverres for å skape profitten i bemanningsbyråenes regneark. Vi vil ha faste og hele stillinger direkte i produksjonsbedriftene».

Det er utvilsomt en styrke at LO og fagbevegelsen står så samlet bak Ap, Sp og stortingsflertallet i denne saken. I synet på hva som truer oppryddingen i norsk arbeidsliv, er ikke enigheten like slående. Fellesforbundets Jørn Eggum ba de frammøtte vende oppmerksomheten hjemover, framfor mot Brussel og reglene for det indre markedet: «Jeg er mer bekymret for Erna enn for ESA. Det første Høyre vil gjøre om de vinner valget i 2025 er å reversere regelverket».

Bygningsarbeidernes Joachim Espe var klarere på hva som står på spill innenfor rammen av EØS-avtalen. «I dag står vi her for å motstå angrepet fra ESA». EØS-avtalen overvåkingsorgan ESA har varslet søksmål om ikke norske myndigheter kan godtgjøre at regelendringene for innleie og bemanningsforetak er i tråd med EØS-avtalen.

Det er nok mer ulik vektlegging enn reell uenighet som kommer til uttrykk her. For dem i fagbevegelsen som helst vil advare mot en ny valgseier for høyresiden om to år har sjølsagt et godt poeng. Om Norge først velger å stå opp mot overvåkingsorganet ESAs syn på innleie og bemanningsforetak, så vil det ventelig gå lang tid, flere år sannsynligvis, før det kommer en endelig avgjørelse i Efta-domstolen. Innen den tid er det forholdsvis sannsynlig at høyresiden er tilbake i regjeringskontorene, slik det politiske styrkeforholdet ser ut i øyeblikket. Det vil bety at en politisk kувending fra en ny høyre-regjering kan komme en eventuell rettsavgjørelse i EØS-systemet i forkjøpet. Da vil en ikke få reelt avklart om Ap/Sp-regjeringens tettere regulering av bemanningsbransjen og innleie er i tråd med EØS-avtalen eller ikke.

Foto: Ole Mjelstad

Så har også arrangørene bak fanemarkeringen 20. september absolutt grunn til å rette oppmerksomheten mot overvåkingsorganet ESA og EØS-avtalen. Det er viktig for fagbevegelsen å få en avklaring i denne saken. Finnes det et handlingsrom for nasjonal arbeidslivsregulering i EØS-avtalen, eller vil vi måtte bøye oss for det indre markedets liberalisme og konkurranseagenda når det kommer til stykket? Reaksjonene fra ESA så langt kan tyde på det kan bli en hard tårn å forsvare tettere regulering, opp mot det indre markedets krav om fri bevegelse av tjenester og vikarbyrådirektivets krav til likebehandling mellom bemanningsforetak og vanlige produksjonsbedrifter.

Fagbevegelsen og det breie rødgrønne flertallet på Stortinget står overfor en langvarig forsvarskamp. Men å forsvare status quo og det som er oppnådd kan være en stor fordel i politikken, ikke minst i Norge. Full mobilisering for faste ansettelser og et anstendig arbeidsliv kan bli et mektig politisk våpen. Den nyliberale høyresiden risikerer å møte en fullmobilisert norsk arbeiderbevegelse på vei inn i valgkampen om to år.

For fagbevegelsen og norske arbeidstakere er det som står på spill overfor ESA også av stor betydning. Vinner Ap og Sp i regjering fram overfor ESA, innebærer det en vesentlig begrensning av nyliberalismens makt over norsk arbeidsliv. Skulle norske myndigheter derimot tape saken om innleie og bemanningsforetak, reiser dette igjen og umiddelbart spørsmålet om EØS-avtalen fortsatt har livets rett.

I denne lange kampen mot innleie står fagbevegelsen grunnplan overfor to forskjellige hovedmotstandere. Overfor begge kan den lykkes med å ramme nyliberalismen midtskips.

FORSVAR ARBEIDSMILJØLOVEN OG INNLEIE-FORBUDET MOT ESA!

Bygningsarbeidernes fagforening i Oslo har vært med på å utforme synet på innleieforbudet slik det kommer til uttrykk i uttalelse fra Faglig utvalg i Nei til EU, datert 4. oktober 2023:

Forbudet mot innleie fra bemanningsbyråer på byggeplasser i Oslo, Viken og Vestfold trådte i kraft i juli 2023. Samtidig ble det ikke lenger lov å leie inn til midlertidig arbeid, bare til vikariat. Bare fagforeninger i store forbund (med innstillingsrett) kan inngå avtale om unntak. Fellesforbundet og LO fikk endelig gjennomslag for et gammelt krav. Lov- og forskriftsendringene er avgjørende tiltak mot sosial dumping i bygg og anlegg.

30 bemanningsselskaper prøvde å stoppe lovendringa. De mener at den nye forskriften til Arbeidsmiljøloven er i strid med EØS-avtalen. De tapte i Oslo tingrett. Men EØS-tilsynet ESA støtter bemanningsselskapene og inspirerte dem til å anke dommen.

Da EØS-avtalen ble vedtatt avviste tilhengerne at Norge ville miste råderetten i arbeidslivspolitikken.

Foto: Ole Mjelstad

ESA mener lovendringa er i strid med vikarbyrådirektivet og tjenestefriheten i EØS. Noen uker etter dommen i tingretten, sendte ESA et formelt åpningsbrev til Norge. Dette er første trinn i en formell sak om traktatbrudd som kan havne i Efta-domstolen. EØS-avtalen har forrang over norsk lov, også på arbeidslivsområdet.

«ESA mener at restriksjonene som Norge har innført, ikke kan begrunnes ut fra allmenne interesser, siden målsettingen er i strid med det todelte målet i vikarbyrådirektivet om å beskytte vikarer og sørge for fleksibilitet i arbeidslivet», heter det i brevet.

For ESA er den europeiske kapitalens behov for «fleksibel» arbeidskraft viktigere enn å bekjempe sosial dumping.

Så langt har regjeringa stått på sitt. ESA truer med å sende saken til Efta-domstolen hvis ikke regjeringa gjør «tilpasninger». Hvis slike tilpasninger skal gjøres, må det være for å styrke innleieforbudet, ikke å svekke det.

Et hovedargument fra ESA er at forskriftens innleieunntak (§ 3) for helsesektoren innebærer «forskjellsbehandling» mellom privat og offentlig sektor. Dette kan regjeringa imøtegå ved å stramme inn innleiebestemmelsene også i helsesektoren.

Innleieforbudet bør utvides til flere sektorer. Det skal ikke under noen omstendigheter innsnevres eller fjernes, uansett hva ESA og Efta-domstolen måtte mene.

Flere LO-kongresser har krevd at ILO-konvensjoner, norske tariffavtaler og norsk arbeidslivslovgivning må gis forrang foran EU-regler. Vi støtter et unisont krav fra fagbevegelsen om å forsvare innleieforbudet.

ESA og Efta-domstolen skal holde fingrene vekk fra arbeidsmiljøloven!

KARTLEGGING OG BYGGEPLASSRAPPORTER I OSLO, ASKER OG FOLLO AUGUST-SEPTEMBER 2023.

Byggeplass 1: Langhusbadet.
Hovedentreprenør: Backe Østfold

Byggeplass 2: Langhus BT 2 Boligprosjekt på
Langhus
Utbygger: Selvaag bolig AS
Hovedentreprenør: Solid Entreprenør AS

Byggeplass 3: Lager- og logistikkbygg Frogn
næringspark.
Byggherre: Relog
Hovedentreprenør : Hent AS

Byggeplass 4: Edelløv Hageby ved Borgen i
Asker
Byggherre/Totalentreprenør: Follohus AS

Byggeplass 5: Ski hageby i Ski
Byggherre/Hovedentreprenør: Follohus AS.

Byggeplass 6: Solberg hage i Nordby
Byggherre/Totalentreprenør: Follohus AS

Byggeplass 7: Stormåsen 42 i Vestby.
Totalentreprenør: Rike elektro
Byggherre: Logicenters.

Byggeplass 8: Sole bolig B 12-13.
Hovedentreprenør: Hersleth Entreprenør

Byggeplass 9: Brekketunet i Ås
Byggherre: Obos
Hovedentreprenør: AF Gruppen

Byggeplass 10: Byggetrinn 4 på Skifabrikken
i Ski
Utbygger: Selvaag Bolig
Hovedentreprenør: Selvaag Bolig

Byggeplass 11: Lysløypa boligprosjekt i Ski
Utbygger: Obos.

Byggeplass 12: Magasinparken i Ski
Utbygger: Solon Eiendom.
Hovedentreprenør: Solid Entreprenør AS

Byggeplass 13: Fyrstikkbakken 14, Hellerud /
Bryn
Utbygger: AF Eiendom
Hovedentreprenør: AF bygg Oslo AS

Byggeplass 14: Gregers kvartal
Hovedentreprenør: AF

Byggeplass 15: Radiumhospitalet
Hovedentreprenør: AF

Byggeplass 16: Ulven
Hovedentreprenører: AF og Betonmast

Byggeplass 17: Holmen hage i Asker
Hovedentreprenører: ØM Fjell

Byggeplass 18: Risløkka
Hovedentreprenør: JM Mathiessen

Byggeplass 19: OBOS Deichmann ved Holmlia
senter
Hovedentreprenør: Moderne Byggfornyelse

Byggeplass 20: Bentsebrua skole
Hovedentreprenør: NCC

Byggeplass 21: Valle vision
Hovedentreprenør: NCC

Byggeplass 22: Fredens bolig i Asker sentrum
Hovedentreprenør: OBAS

Byggeplass 23: Boligprosjekt Fornebu
Hovedentreprenør: Skanska

Byggeplass 24: Heimdalsgata på Grønland
Hovedentreprenør: Vedal

Byggeplass 25: USBL Malerhaugveien 15 på
Ensjø
Hovedentreprenør: WK

Byggeplass 26: Fremtind i Storgata i Oslo
sentrum.
Hovedentreprenør: AF

Byggeplass 27: Studentboliger Brenneriveien
ved Akerselva
Hovedentreprenør: NCC

Byggeplass 28: Boligprosjekt OBOS Fornebu
Hovedentreprenør: AF

Byggeplass 29: Boligprosjekt Ensjø
Hovedentreprenør: J.I. Bygg

Byggeplass 30: Boligprosjekt OBOS Ensjø
Hovedentreprenør: Veidekke

Byggeplass 31: Refstad skole
Hovedentreprenør: WK

Byggeplass 33: Oslo City
Hovedentreprenør: Hent

Byggeplass 34: Hagegata på Tøyen
Hovedentreprenør: Håndverkskompaniet

Byggeplass 35: Tøyenbadet
Hovedentreprenør: AF

Byggeplass 36: Risløkka
Hovedentreprenør: Insenti

Byggeplass 37: Lørenskog
Hovedentreprenør: AF

Byggeplass 38: Boligprosjekt Sandakerveien
Hovedentreprenør: Consto Eide

Byggeplass 39: Hovseter Skole
Hovedentreprenør: Betonmast

